
SERİ **B**

CİLT **36**

SAYI **1**

1986

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ
DERGİSİ



ORMANCILIK TARİHİMİZE KISA BİR BAKIŞ ¹

Y. Müh. Kâmuran ARDIÇ ²

Tarih, insanların ve toplumun sık sık baş vurmaya mecbur bulunduğu, geçmişteki olaylardan, uygulamalardan ders ve ibret aldığı önemli bir sosyal bilimdir. Tarih, bugün geniş dallara bölünmüş bulunuyor. Milletlerin, devletlerin, kıt'aların yanında mesleklerin de tarihleri inceleniyor.

Bugün sizlere meslek hayatımın en alt kademelerinde iken şahit olduğum ormancılık tarihimizin bir dönemini anlatmaya çalışacağım. Bana bu imkânı vermiş olan meslekdaşıma teşekkürlerimi arz ederim.

Şu saygı sözlerimi de ilave etmeyi görev sayıyorum. Çünkü bu konuşmada adları geçen meslekdaşlarımızın ve devlet adamlarının çoğu vefat etmiş ve aramızdan ayrılmışlardır. Mesleğimizin gelişip bugünkü seviyeye ulaşmasında büyük katkıları olan bu zatlara rahmetle anıyorum. Hayatta olanlarına da uzun, sağlıklı ve mutlu ömürler diliyorum.

Bu konferansda anlatacağım konular, inceleme ve çalışma mahsulü olmakla beraber, büyük bir bölümü yaşanmış olaylardır. Bunları anlatan kişi olarak, ilk ağızda kendimi tanıtmak zorundayım. Bu oldukça güç bir iştir. En az kusur ile bunu başarabilirsem ne mutlu...

1930'da Orman Mektebini bitirip o yılın Ağustos ayı sonlarında Bozöyük Orman Mühendisliği'ne atandım ve yaklaşık altı yıl bu memuriyette kaldım. Sizlere küçük bir bilgi daha sunmak isterim. Benim babam da Orman mühendisidir. Ziraat ve Ormancılık mesleklerinin beraber okutulduğu dönemde «Halkalı Ziraat ve Ormancılık Mektebi Âlisi» mezunu... 1911 yılında Nanci Orman Mektebini de bitirmiş yabancı memlekette ormancılık tahsili yapmış, ilk Türk asıllı ormancı olması, babamın özelliğini teşkil ediyor. 1911 - 1913 yılları arasında, o günlerde yeni açılmış bulunan Bahçeköy Orman Mektebi Âlisi'nde öğretmenlik yapmış ve genç yaşta aramızdan ayrılmıştır. Çok dikkatli ve belgelere kıymet veren kişiliği sayesinde O'nun Halkalı ve Nanci diplomaları ile Fransa'daki tahsil hayatında ve orman gezilerinde hazırlamış olduğu albümler bana kadar intikal etti. Ben de son günlere kadar bunları korumuşum.

Çalışkanlığı, yapıcılığı ve mümtaz kişiliği hepimizce bilinen Sayın Ömer Özen arkadaşımızın genel müdürlüğü sırasında, Bursa'da bir ormancılık müzesi kurulması kararlaştırılmıştı. Babama ait albüm ve belgeleri bu müzeye gönderilmek üzere 1983 sonlarında ilgililere takdim ettim. Bu arada benim hazırladığım albümlerle bazı tarihi belgeleri de verdim.

¹ Kasım 1985'de İ.Ü. Orman Fakültesinde verilen konferansın metni.

² Ziraat ve Orman Yüksek Mühendisi, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu Emekli Üyesi.

Bunların, ilerde araştırma ve inceleme yapmak isteyen arkadaşlara iyi birer kaynak olabileceğini düşünerek mutluluk duymaktayım.

Benim meslek hayatına başladığım tarihte Bozöyük, Ormancılık ve Orman Sanaayi bakımından çok önemli bir yerdi. Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş merkezi SÖĞÜD'e çok yakın olan Bozöyük'ün Murad dere ve Mezit deresi bölgesinde bir kaç Yörük köyü var. Bu Yörüklerin ellerinde bazı ormanların mülkiyet hakkını tevsik eden Osmanlı'ların vermiş oldukları fermanlar var. Milli Mücadele kazanılmış, sıra yanmış ve yıkılmış şehirlerimizin imarına gelmiştir. Keresteye ihtiyaç var. İşte bu ortamda milli mücadelede hizmet etmiş değerli bir Komutan* Bilecik Millet Vekilidir. Seçim bölgesi olan bu çevredeki Yörüklerin mülkiyetinde olan Yirce - Bürmeceler hususi ormanı ile mukaveleli Kömürsu ve Karaburun - Alaçam ormanlarından elde olunan tomrukları işlemek üzere Bozöyük'de bir kereste fabrikası kuruyor.

O yıllarda Osmanlı İmparatorluğundan devreden Orman nizamnamesi yürürlüktedir. Devlet işletmeciliği henüz söz konusu bile değildir. Mukavele ile işletilen ormanlarda ve hususi ormanda bir orman mühendisinin nezareti şarttır. Bozöyük'deki yoğun ormancılık çalışmaları yüzünden benim işe başladığım tarihte Orman Komiseri adı altında çalışan olgun çağda ve tecrübe sahibi, kalabalık bir kadro var. Eski Ormancılardan Amca Süleyman Bey, Halil Rifat Berkel, Ziya Atabek, Tahsin Ersan, Esat Beyler ki bunların hepsi Halkalı mezunları... Bir de Orman Mektebi Âlisi'nden 1925 mezunu Muzaffer Yener. Orman Müdürlüğü merkezlerinde bile o yıllarda görülmemiş çoğunlukta meslekdaşla çalışmaya başladım. Elimden geldiğince hepsinin bilgisinden, tecrübesinden, tavsiyelerinden geniş ölçüde yararlandım. Bu bakımdan kendimi çok şanslı sayıyorum.

Bu zatlardan Tahsin Ersan, Ankara'daki yeni idarenin ilk günlerinde (ki henüz adı «Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti» dir) Mustafa Kemal'in başkanlığında kurulan ilk «İcra Vekilleri» heyeti tarafından Orman ve Maadin Umum Müdürlüğü'ne tayin edilmiş ve 1922'de bakanla anlaşamadığından istifa etmiş, Bozöyük'e, kalabalık meslekdaş grubu ile temas kurmak ve dinlenmek için gelmiştir.

Amca Süleyman (Soyadı Kanunundan sonra «Ormancı» soyadını almıştır), çok girgin, konuşkan bir zat idi. Hafta sonlarında bizleri evinde toplar, hatıralar anlatır, ikramlarda bulunur, dost - arkadaş canlısı bir kişiliğe sahip emekli bir meslekdaşı.

Bana Nanci'li Asaf'ın oğlu diye hitap eder geçmişteki tecrübelerini bol bol anlatırdı. Hatta Osmanlı Hükümetinin Söğüt'ten yayılmaya başladığına işaret ederek «Türkiye Ormancılığı da Bozöyük'den inkişaf edecektir» gibi kehanetlerde bulunurdu. Bu zat bana, eskiye ait çok değerli kitapçıklar vermiştir.

Rodos doğumlu olan Halil Rifat Berkel, günlük çalışmalarında rehber olmayı tercih ederdi. Bana çok şey öğretmiştir. Ziya Atabek ise çok ağırbaşlı bir zat idi. Amca Süleyman'ın davetlilerine katılır, fakat mesleki konuşmalara katılmazdı. Esat bey, Halkalı Ziraat ve Ormancılık mektebinin son mezunlarından. Soyadı Kanunu henüz çıkmamış olduğu için bilemiyorum. Zannedersen 1934'den evvel vefat etti.

Orman Mektebi Âlisi mezunu Muzaffer Yener ise çok canlı ve girgin, her ko-

* Rahmetli İbrahim Çolak.

nuda yardımcı olmayı seven bir arkadaşdı. Kereste Fabrikasında işçilerle haşır neşir olurdu. Bozöyük'den İş Bankası'nın çalıştırmakta olduğu Bafra Kereste Fabrikası Müdürlüğü'ne gitti. Modern ormancılığımızın kuruluşu sırasında ilk kurulan işletmelerden «Karabük Reviri»nin âmirliğine atandı. Böylece girgin uğraşlarının biriktirdiği bilgileri, ilk işletmecilik dönemlerinde uyguladı. İşletmecilik mevzuatının tertip ve tanziminde de daima öncülük yaptı.

Kurtuluş savaşımızın başladığı günlerde, tarihe mal olmuş çok değerli bir belge var ki onu «Misakı Milli» adı ile tanıyoruz. Erzurum ve Sivas kongrelerinde söz konusu edilip 1919 Temmuz ve Ağustos aylarında uzun boylu konuşulan bu misak (Hudutlarımız hakkındaki Milli Andlaşma) Sivas kongresinin kabul ettiği bir kardardır. Ancak bu misak Osmanlı İmparatorluğu millet meclisince de onaylanmıştır. İmparatorluğun çöküş yılında seçilen Milletvekilleri, memleketin geleceği bakımından endişe içindedirler. Anadolu'da başlayan mukavemet gruplarının başında bulunan Mustafa Kemal, Meclisin İstanbul'da toplanmasını tehlikeli bulmaktadır. Buna rağmen Millet Vekillerinin çoğunluğu İstanbul'a giderler. 12 Ocak 1920'de meclis açılış toplantısını yapar. Hava elektrikli ve çoğunluk, direnme tarafını tutmaktadır. Nitekim meclisin 28 Ocak 1920'deki gizli toplantısında «Milli Misak» onaylanmak suretiyle Türk milletinin bu konuda tam bir görüş birliği halinde olduğu belli olmuştur.

İşte bugün yaşamakta olduğumuz bu güzel vatanın hudutları, böyle bir aşamadan geçmiş bulunuyor. Şimdi Ormancılık tarihini inceleyecek olduğumuz bu vatan, Sevr muahedesi ile dağılmış olan Osmanlı İmparatorluğu'nun, çoğunluğu Türk asıllı insanlarla meskun olan bir parçasıdır. Ormancılık tarihimize bakarken, kökleri çok gerilere uzanan Osmanlı döneminde olan bitenleri gözden uzak tutamayız. Altıyüz yıl süren Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş yıllarında Ormancılığın kaydettiği gelişmeler için zengin ve değerli bir kaynak olarak TÜRKİYE ORMANCILIĞI İLE İLGİLİ TARİHİ VESİKALAR adlı kitabı tavsiye ederim (1).

İmparatorluk döneminde uzun yıllar ormanlar «Cibali Mübaha» olarak tanınmış, herkesin dilediği gibi faydalanabileceği tabii servet kaynakları olarak kabul edilmişti. Bazı özel durumlarda koruma tedbirleri alınmış ise de, genel olarak «Ormanlardan herkesin yararlanabilmesi» hak olarak kabul olunurdu. Meslekdaşımız Yücel Çağlar bu uygulamayı «Ormancılık'da başı boş devre» olarak isimlendiriyor (2). Gerçekten o yıllarda sadece ülkemizde değil hemen bütün Avrupa ülkelerinde de ormanlar «serbest mal»dır ve insanlar için bir geçim kaynağıdır ve herkesin havadan, sudan, denizlerdeki balıklardan serbestçe istifade hakkı gibi, ormanlardan da istifade etmek hakkı kabul olunuyordu.

Avrupa ülkelerinde rönesansdan sonra, tabiatın uzun yıllarda meydana getirdiği «tabii servet kaynakları» dediğimiz varlıklar için bazı toplumsal görüşler belirlemeye başlamıştır. Ülkeler arasında da bu görüşler hakkında fikir alış -verişleri önem kazanmış, devletler arasında adeta bir gelişme yarışı başlamıştır.

Osmanlı devletine bu görüşler çok geç ve ancak Kırım harbinden sonra intikal etmiştir. Batılı ülkelerden alınan örnekler ve her alandaki yenilikler izlenmeye başlanmış, modern fikirler benimsenmiş, tabii servet kaynaklarımız, ilk ağızda orman ve madenlerin milli amaçlar açısından değerlendirilmesi istikametinde çalışmalara başlanmıştır.

Ormancılık ve madencilik konularının bir düzene sokulması istikametindeki çalışmalar için, batıya açıldığımız ilk pencere olan Fransa'nın yardımı istenmiştir.

1857 yılında LOUIS TASSY ve ALEXANDRE STHEMS adlı iki uzman ülkeye gelerek çalışmalara rehber olmuştur.

Tassy, Fransa'da uzmanlaşmış, ormancı olarak temayüz etmiş bir kişi idi. Ülkemize geldiği zaman, bir yandan Ormancılık esaslarının belli edilmesine çalışmış, bir yandan da teşkilâta lüzum olan personelin Ormancılık eğitiminden geçirilmesini ve yetiştirilmesini ön plânda tutmuştur.

Başlangıçta bir kurs mahiyetinde açılmış olan orman mektebine Harp Okulu ve Mühendishane öğrencilerinden, dersleri takip edecek derecede Fransızca bilenler ve diğer istekliler kaydedilmiştir. 1861'de ilk mezunlarını veren Ormancılık mektebinden 6 Türk 3 Ermeni olmak üzere 9 kişi mezun olmuştur (3).

Bugünkü kuruluşumuzun dahi çekirdeğini teşkil eden bu kadroyu çok iyi bir şekilde kullanarak gerekli adımları atmaya başlayan Tassy ilk olarak DEVLETE AİT MİRİ ORMANLAR HAKKINDA ALTMIŞ SEKİZ MADDELİK NİZAMNAME ile yine aynı yıl AĞAÇ KESİMİNE İZİNLİ OLANLARIN MUAMELATI HAKKINDA ŞARTNAME'yi hazırlamıştır.

Tanzimat meclisi tarafından da incelendiği anlaşılan bu iki belge, mesleğimizin ilk mevzuatı niteliğindedir. Bunlardan evvel Ormancılıkla ilgili Kanunnameler, Fetvalar (Fıkıh esaslarına göre sorulu cevaplı hükümler) ve Buyurultu, Ferman, Hattı Hümayunlar mevcut ise de, bunlar belli işlerin çözüm şeklini gösteren belgelerdir. Bu son iki belge ise, bundan böyle Ormancılık ile ilgili konuların nasıl çözümleneceğini ve takip olunacak yolu gösteren esaslı mevzuattır.

Söz konusu nizamnamenin birinci bölümünde Orman memur ve müstahdemleri ile ilgili hükümler yer almakta olup Orman İdaresi için özel teşkilat kuruluncaya kadar bu işlerin Ticaret nezaretince yürütüleceği belirtilmektedir. İkinci fasılda Ormanlardan kimseye meccanen ağaç kesme izni verilmeyeceği; kesim izinleri verilenlerden, pazardaki kıymetinin yarısı kadar bedel alınacağı; kesilecek ağaçların «Miri Çekici» ile damgalanacağı ve diğer hususlar belli edilmekte; Üçüncü fasılda «cezalar», dördüncü fasılda ise «Muhakeme usulleri» açıklanmaktadır.

Şartnamede ise, mukaveleye bağlanacak ormanlar hakkında çeşitli bilgilerin tesbit edilmesi yanında, ağaçların nasıl belli edilip kesileceği ve diğer konular açıklanmaktadır.

Fransız uzmanların ikinci aşamada meydana getirilmesini sağladıkları mevzuat ORMAN NİZAMNAMESİ'dir. Sonraları bazı ek ve değişiklikler ile günün ihtiyaçlarına uygun hale getirilen bu nizamname 1937 yılında 3116 sayılı Orman Kanunu kabul edilinceye kadar yürürlükte kalmak suretiyle ne ölçüde canlı bir belge olduğunu kanıtlamıştır.

1869 yılında Padişah buyruğu ile yürürlüğe konulan bu son nizamname, zamana göre önemli yenilikler getirmiştir.

O yıllarda yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan her teklif gibi Orman Nizamnamesi de hükümet tarafından gözden geçirilip devletin ihtiyaçlarına göre is-

lah edildikten sonra padişaha sunuluyor. Padişahın konu hakkındaki görüşü, bu belgenin altına yazılıyor. Orman Nizamnamesi hakkındaki padişah görüşü, baş katibi tarafından şöyle yazılmıştır.

«İşbu nizamnamenin icrayı ahkamına iradei Seniyei hazreti padişahı müteallek ve şerefsudur buyurulmuş olmakla mucibince ifayı muktezasına Maliye nezareti celilesi canibinden himmet buyurulmak,» 1 Ocak 1869.

Bu uzun cümleyi, sizlere bir örnek olarak aldım. Tanzimat döneminden sonra hazırlanan bütün mevzuat, sultan tarafından bu gibi cümlelerle tasdik edilip, uygulama için hükümete gönderilirdi. Manası, kısaca «bunu kabul ettim. Uygulayınız» dır.

Bu nizamname, birinci maddesiyle ormanları :

- Miri ormanlar yani devlet ormanları,
- Evkafa bağlı ormanlar,
- Kasaba ve köylere ait ormanlar,
- Hususi ormanlar,

olmak üzere dörde ayırmaktadır. Hususi ormanlarla ilgili hükümlerin arazi kanununda yazılı olduğu ve bu nizamnamenin hususi ormanlara tatbik edilmeyeceği, yalnız ilk üç sıradaki ormanlar için uygulanacağı belirtilmektedir.

Nizamnamenin, devlet ormanlarına ait maddelerinde göze çarpan belli başlı hükümler: Orman tahdidi, Korunması, Ağaç kesiminin izne tabi tutulması, tersane ve tophane ihtiyaçlarının özel hükümlere göre karşılanması, köy halkı için ev, ağıl, ahır, inşa ve onarımı konularında meccanen kereste verilmesi, ticaret maksadı ile yapılacak kesimler ile yakacak odun ve kömür için tayin edilecek bedelin ödenmesi, yakacak ihtiyacının keza parasız karşılanması, gerek kesilecek ağaçların gerekse taşınacak kerestenin damgalanması ve kesilen ağaç miktarının tesbit edilip deftere yazılması, taşımalar için nakliye tezkeresi kesilmesi gibi yeniliklerdir. O zamana kadar hiç bir kayda tabi olmaksızın kesim yapılması serbest olan ormanlarda bu kayıtlara uyulması, önemli bir aşamadır.

Nizamnamede, şimdi üzerinde ısrarla durulan bir nokta «Ormanın tarifi» mevcut değildir.

Bu nizamnamenin ceza hükümlerine de kısaca bakmakta yarar var. 13. maddeye göre cezaların tesbit edilmesinde kesilen ağaçların çevreleri esas alınmakta, ağaç adedine göre belli edilmektedir. Ormandan izinsiz ağaç kesmek veya ihraç etmek para cezasına yol açmaktadır. Çevresi bir zıra'dan iki zıra'a kadar, ağaç başına sekiz beşlik, iki zıra'dan üç zıra'a kadar onbeş beşlik, üç zıra'dan yukarı ağaçlar için yirmibeş beşlik ceza alınacaktır. Eğer ağaç çevresi bir zıradan az ise beher dabbe yüküne (Eşek yükü) mukabil dört beşlik, demet veya adam yükü için iki beşlik ceza alınıyor. Ağaç cinsi meşe ise, ceza iki kattır. Bu cezalar yanında kesilen ağaç ve taşınan her çeşit orman mahsulleri için müsadere veya tazminat ödenmesi, kesme aletlerinin müsadere edilmesi hükümleri dahi yer almaktadır.

Mesleğimizin gelişmesinde başardığı büyük hamleler nedeni ile unutulmaz bir üne sahip bulunan üstadımız Çerkeş'li Hoca Ali Rıza Bey, Genel Müdür olduğu

sırada (1908 - 1913) Bahçeköy Orman Mektebi Âlisi kuruluyor. Yabancı memleketlere, tahsillerini geliştirmek üzere genç ormancılar gönderiliyor. Orman amenajmanı ve silvikültür çalışmalarından söz ediliyor. Ne yazık ki Balkan ve Birinci Dünya Harpleri nedeni ile devletin bütün kollarında olduğu gibi Ormancılıkta'da herşey duruyor.

Büyük harp sırasında yabancılara açılan penceremiz de değişiyor. Fransa, yerini Almanya ve Avusturya'ya terk ediyor. Artık ormancılık islahatı için gelen uzmanlar Avusturyalı ve Alman'dır.

O yıllarda Ticaret ve Ziraat Nazırı olan Mustafa Şeref Özkan (Cumhuriyet yıllarımızda da parlamento üyesi ve bakan) Ormancılıktaki teknik konuları desteklemektedir. Yabancı ve yerli uzmanların hazırladıkları «ORMANLARIN USULÜ İDAREİ FENNİYELERİ HAKKINDA 9 MADDELİK KANUN» 5 Nisan 1917 tarihinde padişah tarafından da onaylanarak yürürlüğe konuluyor. Bu kanun, Ormancılık konusunda teknik karakterde ilk hükümleri getirmektedir.

İlk maddesi ile «uzun devreli kesime tabi olan ormanların *Koru* ve kısa devreli kesime tabi olan ormanların *Baltalık* olduğu» tarifi yapılıyor. Bugün dahi kullanmakta olduğumuz bu adları Orman Nizamnamesinde de görüyoruz. Ancak o güne kadar bunların tarifleri yoktu.

Bu kanunun ikinci maddesi daha dikkat çekicidir. Çünkü «gerek koru gerekse baltalıkların usulü idareî fenniyelerinin tayini, işletme plânlarının tanzimine mütevakıftır» hükmü getiriliyor. Böylece değişik bir isim altında dahi olsa Amenajman mefhumu artık ormancılığa girmiş bulunuyor. Bu kanunun kabulü üzerine nazır, orman teşkilâtına bir genelge göndererek, «bu girişimin faydalarını anlatıyor ve düzenlenecek Amenajman talimatnamesini, kurulacak amenajman heyetlerini ve bu heyete katılacak orman mühendislerinin ayrıca terfi ettirileceklerini izah ediyor» Söz konusu edilen Amenajman talimatnamesi ilk ağızda ve 1917'de Koru ve Baltalıklara ait ayrı bölümler halinde yayınlanıyor.

Ormancılıkla ilgili Tarihi Vesikalar adlı (2) kitapta 347 No. belge olarak 532, sahifede yer alan DEVLET ORMANLARINA AİT AMENAJMAN TALİMATNAMESİ çok ilgi çekicidir.

Avusturyalı Orman Mühendisi Fayt tarafından hazırlanan metnin, Türk ormancıları tarafından düzeltilerek bu hale getirildiğini, Malkoç'a atfen Halil Kutluk dip not halinde yazmaktadır.

Talimatın «Devlet Ormanlarının Amenajmanı yani usulü idare ve işletmesi» başlığını taşıyan birinci kısmı 48 maddeden oluşmakta ve çok ayrıntılı bir şekilde bu işlere ilişkin hükümler getirmektedir.

«Devlet Ormanlarının Mesaha Ameliyesi» başlığını taşıyan ikinci kısım 9 maddeden mürekkep olup arazi ölçme ve harita esasları anlatılmaktadır.

Keza 9 maddelik olan üçüncü kısımda «Ormanların Tahdidi» esasları açıklanmaktadır.

İlk amenajman tatbikatına gelince, Hendek ormanlarında, bu işlere öncü olan zamanın bakanı Mustafa Şeref beye cemile olmak üzere MUSTAFA ŞEREF AME-

NAJMAN MINTIKASI adı ile ayrılan önemli bir orman sahasında bu iş ele alınmıştır. Kesin olarak bilemiyorum ama bu ormanın şimdi Yığılca mıntikasındaki Batı Kredere ormanı olduğunu sanmaktayım.

Avusturya'dan gelen orman mühendislerinin yanına Türk mühendisler de katılıyor. Bunlar, mesleklerinde ileri kademelere ulaşmış kişilerdir. Ancak ilk defa amenaajman işlerinde çalışacakları için «staj» kelimesi bakanın mektubunda geçiyor. Bu kelime biraz alınganlığa yol açıyor.

İlk amenaajman teşkilatı 1918 yılında kuruluyor. Genel Müdürlük bünyesinde Amenaajman şubesi müdürlüğüne Avadis Remzi tayin ediliyor. Merkezi İstanbul'da olmak üzere Hendek Mustafa Şeref ormanının amenaajmanına memur edilen grubun başkanı Salih Sıdkı Evren'dir. Mahfi Eğilmez, Emin Gökyar, Bahaettin, Kestaki, Sadullah Malkoç ve Ali Bekir beyler mühendis olarak katılıyorlar. Heyet Avusturyalı uzmanlarla birlikte çalışmalarına başlıyor. Ancak Türk'lerden Bahaettin bey, yapılan terfian tayine rağmen stajı onur meselesi yaparak istifa ediyor. Bu zat Zonguldak kömür havzasında maden işlerini tanzime memur edilen ve DİLAVER PAŞA nizamnamesini uygulayan orman müfettişidir.

Ancak harbin Almanya ve müttefikleri aleyhine neticelenip bitmesi üzerine Amenaajman çalışmaları da durmuş ve bir sonuç alınması mümkün olamamıştır.

Orman nizamnamesi, ormanları, bir gelir kaynağı olarak ele aldığı halde, milli mücadeleden sonraki gelişmelerde, gelir gözden uzak tutulmadan, ormancılık tekniğine önem verilmeğe başlanmıştır.

Kurtuluş savaşından yorgun ve perişan çıkmış olan Anadolu halkı özgürce yaşamak istiyordu. Henüz Lozan müzakereleri cereyan ederken İzmir'de 13 Şubat - 4 Mart 1923 günleri arasında toplanan İktisat Kongresine katılan temsilciler, İktisadi Misak metninde; ormanların önemini «Türk halkı, servet itibariyle bir altın hazinesi üzerinde oturduğuna vakıftır. Ormanlarını evladı gibi sever, bunun için ağaç bayramları yapar, yeniden orman yetiştirir» şeklinde belirliyordu (4).

Kongrede «Çiftçi grubu» tarafından teklif edilen ve genel kurulda görüşülüp onaylanan mazbatada orman konusundaki talep ve teklifler şöyle tesbit edilmişti.

- 1 — Ormanların muhafazası,
- 2 — Ormanların çoğaltılması, yeniden arazinin ormanlaştırılması,
- 3 — Köylü ve bilumum çiftçilerin ve çiftlik sahiplerinin binalarını, aletlerini yapmak için muhtaç oldukları kerestelerin parasız ve müşkilatsız miri ormanlardan kesilmesine izin verilmesi,
- 4 — Her köy ve kasabadaki çiftçilere ve maişetleri ormana münhasır olan köy ve kasabalara ihtiyaçları nisbetinde kendi hudutları dahilindeki miri ormanlardan lüzumu kadar baltahkların tefriki,
- 5 — Kabristanların duvarlarla çevrilmesi ve içersine ağaçlar dikilmesi ve punlardan belediyelerin ve evkafın mesul tutulması,
- 6 — Köylüler tarafından ihya edilecek baltahkların onbeş sene müddetle her nevi rüsum ve tekâliften affı,
- 7 — Memleketin her tarafında mevsime göre ağaç bayramları yapılması ve gününün tayini, ağaç bayramı günlerinde mektepler talebesinin ve ahalinin hiç olmazsa birer ağaç dikmeye mecbur tutulmaları,

- 8 — Yeniden sürebilecek ağaç köklerinin sökülmesinin şiddetle men'i,
 9 — İpek kozası mahsulünün terakkisi için dut bahçelerinden ağaç kat'iyatının men'i.

Bu kararlar, iktisadi alanda o günkü ihtiyaçları belli eden bir öneri olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi ile İcra Vekilleri Heyeti başkanlıklarına sunulmuş bu suretle devlet arşivine girmiştir. Milli Hükümet, bu belgeleri de dikkate alarak Orman Nizamnamesindeki boşlukları doldurmak üzere bazı yeni kanunlar sevkettmiştir. Böylece ilerde, yeni görüşlere uygun bir ana kanun meydana getirilinceye kadar, muvakkat tedbirlere el atılmıştır. Bunlara kısaca ve satır başları itibariyle işaret edelim :

İlk olarak 1920'de «Baltalık Kanunu» 1921 ve 1922'de yayınlanan parasız kereste ve mahrukat verilmesi hakkındaki kanunları takiben 1924'de yayınlanan «Devlet Ormanlarından köylülerin yararlanmaları hakkındaki kanun» o günlerin önemli bir aşamasıdır. Bu kanun ile İzmir İktisat kongresinde öngörülen hemen her konuya değinilmiştir. Bu arada ormanlardaki tahribatı önlemek amacı ile, orman nizamnamesinin cezalar bölümüne ek olarak 680 sayılı Kanunla bir madde eklenmiş olup o güne kadar sadece para cezası alınan orman suçlarına, ilk defa hapis cezası verilmesi kabul olunuyordu.

Geçmiş dönem için en önemli aşamalardan birisi 1924 yılında yayınlanan «Türkiye'de mevcut bilumum ormanların fenni usul ve idare ve işletilmeleri» hakkındaki 564 sayılı kanun teşkil etmektedir. Bu suretle istisnasız, bütün ormanlar tekdüzen bir işletilme prensibine bağlanıyor ve geçici veya kesin amenajman planlarından söz ediliyor, devletin bu işlere yetecek personeli yetiştirip teşkilatı kuracağı kabul olunuyordu. Kanunun 9. maddesiyle (Devlet bu konudaki taahhütlerini ifa etmek için muhtaç olduğu fen erbabını yetiştirmek üzere muhtelif mıntikalarda 1925 yılında üç adet orman okulu açar) hükmü getiriliyordu. Bu okullar Bahçeköy, Hendek ve İslahiye'de açılmış olan Orman Ameliyat Mektep'leridir.

O yıllarda ormancılığımızın yapmakda yükümlü bulunduğu işler, mevcut personel ile karşılanamayacak derece yoğun ve ağırdı. Orman mevzuatının gerektirdiği çalışmalar yanında, bir takım kanunlarla da orman idaresine ek görevler veriliyordu. Ezcümle Ağıllar ve Yabani ağaçların aşılınması kanunları, teknik personele bazı yükümlülükler getirmekte idi. Mesleğin personel kaynağını teşkil eden Orman Mektebi Âlisi'nden her yıl mezun olan mühendisler bu ihtiyacı karşılayacak sayıda değildi. Bu sebeple orman ameliyat veya orman mühendis muavini okullarına şiddetle ihtiyaç duyuluyordu. Milli eğitim sistemimizdeki gelişmelerden sonra orman ameliyat mektepleri kapanmış ve orman mühendis muavini yetiştiren okullar bir müddet daha devam etmiştir. 3204 sayılı Kanuna dayanılarak 1937'de Bursa'da ve 1940'da Bolu'da açılan meslek okullarımızı örnek olarak gösterebiliriz.

İşte ben 1930'da Orman mühendisi olarak göreve başladığım günlerde sadece bana değil o günlerde işe başlayan bütün meslekdaşlara bakanlığımızın mevzuatını ve çalışma esaslarımızı gösteren dört kitapçık dağıtılmıştı.

Bunlardan birincisi Ziraat Vekaleti Orman Genel Müdürlüğü'nün 1 No. yayını olan «Orman Kanunları ve Nizamati Mecmuası» adını taşıyan 1924'de yayınlanmış 38 sahifelik kitapçıktır. Yukarda değindiğim ormancılıkla ilgili mevzuatının o ta-

rihte yürürlükte bulunan şekilleri ile memurları ilgilendiren, çeşitli kanunlar bu kitapta yazılıdır.

Diğer bir kitapçık, 504 sayılı Kanunun uygulanmasını gösteren «Orman Talimatnamesi» dir. Bakanlar Kurulunca tasdik edilmiş bir nizamname niteliğinde olan bu talimat o yıllarda alınmakta olan orman bedeli (tarife bedeli) nin tesbitinden başlayarak, kat'i ve muvakkat işletme planlarından, sözleşme ve ruhsatname hükümlerinden, kesim ve taşıma işlerinden, tali ürünlerden, hayvan otlatmasından, orman yangınlarından bahsetmektedir. Bu talimat çok geniş ölçüde, orman nizamnamesini tadil etmiştir. Bu kitapçığın sonunda orman yangınları hakkında bir izahname mevcuttur.

Üçüncü kitapçık, orman ağaçları tohumlarının toplanması ve korunması hakkında bir izahnamedir.

Dördüncüsü ise, bir kitap olmaktan ziyade, Tarım Bakanı imzası ile vilayetlere gönderilmiş bulunan bir genelgedir ve ormancılığın, ağaçlandırmannın öneminden ve koruma işlerinden bahsetmektedir.

1 Kasım 1928'de Türk harflerinin kabulü ve tatbiki hakkındaki kanunun yayınlanmasına rağmen bizlere verilen bu kitapçıkların hepsi eski harflerle yazılmıştır. Gerek idarede ön kademelerde bulunanlar, gerekse biz genç kuşak tahsilimizi bu harflerle yapmış kişilerdik. Onun için durumu yadırgamıyoruz. Ancak harf inkılabımızın en ciddi takipçileri Atatürk ile İnönü'dür. Onlar, kesinlikle eski harflerin kullanılmasına karşıdır. Bereket versin İdaremiz, sonradan bunları yeni metinler haline getirip bu sakıncalı durumu önlemiştir.

Şimdi olduğu gibi o yıllarda da ilk atamalarda namzetlik dönemi vardır. Okulu yeni bitirmiş genç mühendis, eğer tek başına çalışacağı bir yere atanmış ise danışacak arkadaşın mahrumdur. Orman muamelat memuru adındaki bir katip ile bir kaç orman muhafaza memurunun yardımları ile yetinmek zorundadır.

Bu konuda ben, çok şanslı durumda idim. Daha evvel anlattığım gibi Bozöyük önemli bir ormancılık merkeziydi. Yaşlı, tecrübeli, güngörmüş meslekdaşlarım vardı. Onlar bana daima yardımcı oldular ve çalışmalarına ışık tuttular.

Yalnız bu değerli meslektaşlarım değil çevremdeki saf ve temiz duygulu sade vatandaşlardan da çok şeyler öğrendim.

Bu ortam içinde 1936 yılı Ekim ayı sonuna kadar Bozöyük'de çalıştım. O yıl, kader beni Ankara'ya götürdü. Kısa bir süre sonra ormancılığın yeni gelişmelerinden en alt kademede bir teknisyen olarak hizmet etmeğe başladım.

Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler adlı kitabında «O, Orman mevzuu ile çok ilgilenmiş ve Ankara'nın ağaçlandırılması işleri ile, orman çiftliğinden başlamak suretiyle, bizzat meşgul olmuştur. Memleket ormancılığını ise uzman kimselere bırakmayı uygun görmüştür» diyor.

Gerçekten bugün kavuştuğumuz ormancılık rejimi, büyük incelemelerin mahsulü olan en ileri gelişmelerden biridir. Bu başarı, 1924'den 1937'ye kadar süren uzun bir inceleme ve çalışmanın mahsulüdür.

Atatürk, büyük bir orman aşığı ve dostu olduğu için konuyu ta baştan itibaren, bütün cepheleri ile incelemiştir. O yıllarda Orman Genel Müdürlüğü yapan meslektaşlarımızı, hizmet sıraları itibariyle saymak isterim (6). Milli Hükümetin ilk Orman Genel Müdürü 25 Nisan 1920'de atanan Tahsin Ersan'dır. Sonra sırası ile Razi (Soyadı almadan vefat etmiştir) Mithat Dağdemir, Cafer (soyadı almadan vefat etmiştir), Bekir Şasa bu mevkii işgal etmişler, Bekir Şase'nin hastalanması üzerine Fahri Bük (Mehmet Fahrettin Bük) Umum Müdürlüğe uzun müddet vekalet etmiş, 12.4.1937 tarihinde asaleten atanmıştır. Geçiş dönemi diyebileceğimiz bir tarihte meslek dışından Hüsnü Yaman 26.7.1938'de Umum Müdürlüğe atanmış, 3.4.1939'da Fahri Bük tekrar Umum Müdürlüğe getirilmiştir. Onu, atılgan ve dinamik arkadaşlarımızdan Nazım Batur izlemiş, iki yıl kadar vekaleten hizmet görmüştür. Ormanlığımızdaki gelişmeler döneminin son Genel Müdürü, hocalık görevi uhdesinde kalmak suretiyle Ord. Prof. Mazhar Diker üstadımızdır.

Mustafa Kemal, daha 1924'den itibaren ormancılık devrimi için uzmanların görüşlerini almaya başlamıştır. O yıllarda biri Fransız (Sabi) diğeri Alman (Prof. Bernhard) iki uzman davet edilmiş ve ülkemizdeki ormanları ve orman teşkilatını incelemeleri için her çeşit imkân kendilerine sağlanmıştır. Sabi'nin, alacak kararlara ışık tutmak üzere bir «Âli Orman Meclisi» kurulması hakkındaki teklifi uygun görülerek böyle bir meclis kurulmuş, ancak uzun ömürlü olamamıştır.

Bernhard, engin tecrübesi ve mesleki otoritesi ile bugünkü ormancılığımızın gelişmesinde daha etkili olmuştur. Bu zatın 1926 yılında, çeşitli konulara değinen raporlarına rastlıyoruz. Bunlar arasında «Orman Kanunu» taslağı ile gerekçesi eski yazılı bir kitap da mevcuttur. İşte şimdi uygulama alanındaki modern ormancılık mevzuatının ilk adımını bu taslak teşkil etmiştir. Bu kanunun çıkarılması, uzun çalışmalarını gerektirmiş ve Türkiye Büyük Millet Meclisince 8 Şubat 1937 tarihinde müzakeresi bitirilerek 3116 sayılı Kanun olarak 18 Şubat 1937'de yayınlanmıştır.

Birinci maddesinde ormanın tanımı yer almaktadır. Buna göre «kendi kendine yetişmiş veya emekle yetiştirilmiş olup da herhangi bir çeşit orman hasılatı veren ağaç ve ağaçcıkların toplu halleri, yerleri ile birlikte orman sayılır». Maddenin ikinci fıkrasında orman sayılmayan istisnalar gösterilmektedir.

Bu madde ile ilk defa olarak «üzerinde bulunduğu arazinin, Orman'ın ayrılmaz ve vazgeçilmez bir parçası olduğu» Kanun yolu ile de kabul olunmuştur.

Otuzbirinci madde «Devlet ormanlarının, devlet tarafından işletileceğini» Otuzikinci madde ise «Orman işlerini yapmak ve işletmeleri meydana getirmek üzere tüzel kişiliğe sahip, katma bütçeli Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat Kanununun çıkarılacağı» hükümlerini getirmiştir.

Yüzotuzaltı esas ve 8 geçici maddeden oluşan kanun, ormanları : 1 - Devlet, 2 - Umuma mahsus, 3 - Vakıf, 4 - Hususi, olmak üzere dörde bölüp hepsinin bu kanuna tabi tutulduğunu ve devlet namına murakabalarının orman teşkilatına verildiğini göstermekte, Sınırlama, Tahdit, Koruma, işletme, otlak ve mer'a, Ağaçlandırma, İmar, Yangın Koruma ve Söndürme konularını hükümlere bağladıktan sonra Cezalar ve Suçların Takibi hakkında müşterek hükümler getirmektedir.

O günlere kadar cari olan «ormanlardan parasız yararlanma hakları» kaldırıldı.

lip yeni bir düzen getirilmiş, yalnız orman içinde olan veya belli bir yakınlıkta olan köyler için kesme ve taşıma masrafları ile dörtte bir tarife bedeli ödenmek kaydı ile sınırlı bir ihtiyaç verilmesi kabul edilmiştir.

Bu sırada, ilk defa yasal olarak «Devlet işletmeciliği» ni yani «Devletçilik ilkesi» ni söz konusu eden Orman Kanununun, Anayasamıza uygunluğu sağlanmak üzere 3115 sayılı Kanun yayınlanmış olup Anayasamızda «Atatürk ilkeleri» diye anılan bazı ilkeler arasında DEVLETÇİLİK de yerini almıştır.

Diyebilirim ki 3116 sayılı Kanun, daha evvel adli kanunlarımızdaki batılılaşmayı hedef alan kanunlar gibi, çok köklü bir değişikliği sağlamıştır. Ormanlıktaki eski usuller tamamen değiştirilmiş, bilime dayalı modern ormancılık dönemi başlamıştır.

Türkiye Ormanlılar Derneği'nin yayın organı olan ORMAN VE AV'ın Mart 1937 fevkalade nüshası yeni Orman Kanunumuzu tanıtmak için yayınlanmıştır. Orman Kanununun meclisteki görüşmelerine ait tutanak, aynen bu dergide yer almıştır. Kanun görüşülürken, milletvekilleri ormanlarımızın tahribinde büyük etkisi olan «Kara keçi» resimlerini yapar, elden ele dolaştırırdı. Bana armağan ettikleri bir resmi, ne yazık ki şimdi bulamıyorum, en önde gelen kara keçi düşmanlarından Ziya Gevher Etili'nin yaptığı bir resimdi. General Naci Eldeniz, develere karşı sempati gösteren ve onların tahribatını küçümseyen bir konuşma ile havayı yumuşatmak istemiş ama tepki ile karşılanmıştı.

O yılların geleneklerine uygun şekilde, mecliste iki defa görüşülen kanunun ilk hazırlığı Ziraat Encümeninde tamamlanmıştı. Encümen Başkanı eski vekillerden Rahmi Köken, mazbata muharriri Ziraatçi Yaşar Özey, katip Ormanlı İsmail Hakkı Uzman idi. Orman Kanunu için kurulan muvakkat encümenin başkanı Tahsin Coşkan, mazbata muharriri Raif Karadeniz, kâtip Fuat Sirmen idi. Sonraları hepsi bakanlık yapan muvakkat encümen görevlisi bu zatların büyük gayretleri ile kanunumuz kabul edilmişti.

Bu çalışmalar sürerken genel müdürlük teşkilatımızın kadrosuna da göz atmamız gerekiyor. O yıllarda Genel Müdür vekili Fahri Bük'tür. Yardımcısı Halil Erkut ve şube müdürleri de Sadullah Malkoç, Nejat Kaytaç, Seyfettin Tuncer, Fikri Kozak'tır. Orman ve Av dergisinin fevkalâde nüshasında resimleri bulunan bu meslektaşlarımızı dergi şu satırlarla tanıtıyor :

Orman Kanununun çıkarılmasında büyük emekleri geçen Orman Umum Müdürlüğü erkânı.

O günlerin çalışmalarına yakından şahit olduğum için bu ifadenin çok haklı bir durumu dile getirdiğini teyid ederim.

Tarım Bakanımız Muhlis Erkmen, genel görüşme sırasında bu çalışmaların önemini şu sözleriyle belirtmişti.

Orman Kanununun karakterini şöylece hülâsa edebilirim :

1 — Her şeyden evvel ve her şeyin fevkinde olarak ormanı koruma ve onu çoğaltma,

2 — Ormanın, gerek doğrudan doğruya ham madde kaynağı olmak, gerek dolaylı olarak memleketin ekonomisine, ziraatine, sağlığına, içtimaiyatına ve yüksek müdafaasına tesirli hayatiyetine dokunmamak kayd ve şartı ile ondan memleketin ihtiyacını en azami bir surette ve en emin, en devamlı surette temin etmek.

Erkmen uzun bir metin halindeki konuşmasının sonunda da «Orman Kanununun bütün güçlüklerini idrak ediyorum. Fakat bütün güçlükleri yenmek için en büyük kuvvetim, yüksek meclisin müzahareti ve yardımları olacaktır» diyordu.

Ayrıca şunu açıkça dile getirmek bana düşen bir vazifedir. Ormançılık mevzuatımızın reform kanunları, Atatürk'ün sahip çıkması ve İnönü'nün engin çabası ile meydana gelmiştir. Bu kanunlar, zaman zaman halkı güçlüklerle maruz bırakan derece sıkılaştırılmış, bazen çok gevşetilmiş ve nihayet 8.9.1956'da yayınlanan 6831 sayılı Orman Kanununa kadar uygulama alanında kalmıştır. Yeni kanunun, prensip itibarıyla 3116 sayılı kanundaki hükümleri koruduğu, uygulamada bazı yenilikler getirdiğini kabul ediyoruz.

Orman Kanununun ilk uygulamaları, bunun meydana gelmesinde emeği geçmiş olan Muhsis Erkmen üstadımıza nasip olamadı. Çünkü 18.2.1937'de yayınlanıp 135. madde gereğince kanunun yürürlüğe girdiği 1.6.1937 tarihinde Erkmen istifa ederek hükümetten ayrılmıştı. Şakir Kesebir Tarım Bakanlığı'na atandı. 1.11.1937'de Celal Bayar başkanlığında kurulan yeni hükümette Şakir Kesebir hem İktisat Bakanı hem de Tarım Bakanı vekilidir. 13.4.1938'de Faik Kurdoğlu asaleten Tarım Bakanlığına atanmış ve bu mevkide Refik Saydam hükümeti kuruluncaya kadar kalmıştır. 25.1.1939'da Refik Saydam'ın başkanlığında kurulan hükümette Erkmen tekrar Tarım Bakanlığı'na atanmış ve 15.3.1943'e kadar Orman Kanununun uygulanmasını gözetmiş ve izlemiştir.

O günlerde Büyük Millet Meclisinde ele alınmış olan reform kanunlarımızdan 3157 sayılı Orman Koruma Teşkilat Kanunu 5.5.1937 tarihinde, 3167 sayılı Kara Avcılığı Kanunu 13.5.1937 tarihinde, 3204 sayılı Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat Kanunu 14.6.1937 tarihinde yayınladı ve yürürlüğe girdi.

Ormanlığı ilgilendiren bu kanunlar henüz müzakere safhasında iken ben 1 Şubat 1937'de genel müdürlük merkez teşkilatında çalışmak üzere Amenajman Baş Mühendis muavinliğine atanıp işe başlamıştım. Bu durumda 3116 sayılı Kanunun görüşülmesine kısmen, diğerlerine tamamen şahit oldum.

Şimdi dahi yürürlükte bulunan 3204 sayılı Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat Kanunumuza kısaca göz atmak isterim.

3204 sayılı Teşkilat Kanunumuz da, Orman Kanunu gibi mesleğimize yeni ufuklar açan hükümler getirmiştir. Birinci madde ile amaç şöyle ifade edilmiştir: Yurt ormanlarını korumak, işletmek, yeniden orman yetiştirmek, orman verimlerini arttırmak ve bu vazifelerin ifası için icap eden müesseseleri kurmak, fen adamları yetiştirmek ve hususi kanunlarla verilen vazifeleri ve ormana müteallik bilimum hizmetleri görmekle mükellef, Ziraat Vekâletine bağlı, hükmü şahsiyeti haiz, mülhak bütçe ile idare olunur Orman Umum Müdürlüğü...

Bu amaçları gerçekleştirmek üzere merkez teşkilatında yüzü aşkın teknik kadro ve sayman, veznedar ve mümeyyiz olmak üzere sadece 9 kadro kabul olunmuştur.

Ayrıca, merkezde bir fen heyeti kurulmuş olup bir başkan ve beş üyesi yanında, şube müdürleri de bu heyetin tabii azasıdır. Böylece gerek Tarım Bakanlığı, gerekse Orman Genel Müdürlüğü için gereken konuları incelemek üzere yüksek seviyede teknik bir danışma kurulu meydana getirilmiş bulunuyordu.

Taşra teşkilatı ise beşyüzlü aşkın başmühendis, mühendis, mühendis muavini kadrosu yanında, eskiden kurs yolu ile yetiştirilmiş bulunan teknik personel için 39 adet kondöktör kadrosu ile 326 mümeyyiz, başkâtip, kâtip ve 1.000 orman meşaha memuru kadrosu kabul edilmişti. Kadrolar, sonraları ihtiyaca göre arttırılmış olup özellikle Askeri Orman Koruma Teşkilatının kaldırılması ve döner sermaye uygulamasının gelişmesi sonunda bugünkü seviyelere ulaşılmıştır.

Teşkilat Kanunumuzun 10. maddesi, bence en önemli hükümlerden birini dile getirmekte idi. Bu hüküm «Genel Müdür ile fenni ve teknik işlerde istihdam edilecek memurların, mesleklerinin müntesibi olmaları şarttır» şeklinde idi. Umum Müdürlüğe Hüsnü Yaman'ın atandığı tarihte (25.6.1938) bu madde ilga edilmiştir.

Orman Genel Müdürlüğü'ne tüzel kişilik verilmesi ve katma bütçeli olması tek-lifine daha 3116 sayılı Kanun görüşülürken de karşı çıkmış bazı öneriler ileri sürülmüştü. Bu tartışmalar sırasında ayrı bir bakanlık (Orman Bakanlığı) teklifine Erkmen üstadımız «Orman işleri için ayrı bakanlık teşkil edilmesi meselesi üzerinde duran arkadaşlarıma cevap arz edeyim. Bu mülahazayı ehemmiyetli görürüm. Fakat şimdi henüz başlangıç durumu olduğu için orman işlerindeki maksadı. Umum Müdürlüğün temin edebileceğini ümit ediyorum» görüşünü ileri sürmüştü.

Görüldüğü üzere çok sonraları 1969'da meydana getirilecek olan Orman Bakanlığı, o yıllarda bile düşünülmüştü.

O günlere kadar Amenajman baş mühendis muavini olarak Genel Müdürlükte hizmet etmekte idim. Teşkilat Kanunumuzun kabulünden sonra şube müdürlüğünü tedvir etmek üzere şube müdür muavini kadrosuna atanan ilk mühendislerden biriyim. Bu görevim 30.6.1938'e kadar sürdü. O sırada bazı istatistik bilgileri derleyen bir defter hazırlamışım. Şimdi, o günlerin bazı önemli atılımlarını bu deftere ve Orman Bakanlığı'nın bir yayınına bakarak anlatmak istiyorum (7).

Ormancılık reform hareketlerinin lokomotifi Erkmen bakanlıktan ayrıldı ama yeniliklere ve atılımlara susamış ve adeta kurulmuş bir zemberek haline gelmiş bulunan genel müdürlük teşkilatı ilk ağızda tahdit, Amenajman, Ağaçlandırma ve Koruma Komutanlığı ile iş birliği konularını süratle ele aldı. Bu arada bu işleri başarmak için kuvvetli bir merkez teşkilatına ihtiyaç duyulmakta idi.

Bütçe kanunları ile merkez için o yıla kadar çok mahdut sayıda teknik personel kabul olunuyordu. 1937'den itibaren kadro sayısı 106 olarak tespit edildi. Bu kadroya karşılık fiili durum ise 1937'de 43, 1938'de 45 teknik personel olabildi. Büyük bir olanak sağlayan kadrolaşma sayesinde yeni kanunlarla öngörülen bütün konulara yönelmek mümkün oldu. Giderek Teşkilat Kanunundaki boşluklar dolduruldu. İşletmeciliğe, beklenen ölçüde elverişli olmayan Katma Bütçe sistemine, döner sermaye mevzuatı yerleştirildi. Orman Kanunu tüzüğü ve döner sermaye yönetmeliği hazırlandı ve uygulamaya konuldu.

Taşra için de Çevirge Müdürlükleri kurularak teşkilat tamamlandı ve işler hale getirildi.

Öte yandan tek orman mühendisi kaynağımız olan Bahçeköy Orman Mektebi Âlisi'nde Mazhar Diker üstadımızın gayretleriyle öğrenci kadrosu genişletildi ve rağbet edilen bir meslek haline getirildi. Kuruluşundan itibaren bu okul ilk defa 1929'da 32 mezun verebilmişti. 1930 ilâ 1933 yıllarında ise sıra ile 6, 4, 5, 8 kişi olmak üzere toplam 23 mühendis mezun olmuştur. Mazhar Diker'in çalışmaları 1934'den itibaren semerelerini vermiş ve o yıl 28 mühendis, 1935'de 18 mühendis mezun olmuştur. Ders yılının artırılması nedeniyle 1936'da mezun yoktur. 1937'den itibaren mezun sayısı artmaya devam etmiştir.

Okulumuz 1941'den itibaren Ziraat Enstitüsü'nün fakültesi olarak mezun vermeye başlamıştır. 1943 yılından itibaren de İstanbul Üniversitesi'nin Orman Fakültesi olmuştur.

Kanunun geçici maddesi uyarınca eski dönemde ihale edilmiş orman mukavelelerin en geç 1947 yılında tasfiyesi gerekiyordu. Bunlar ilk plânda incelemeye alındı. Bendeki kayda göre 1938'de yürürlükte bulunan mukavele sayısı ondokuz adet idi. Bunlardan en önemli olanı, yabancı sermayenin de ortak olduğu Zıngal Şirketi sözleşmesi idi. Rize'deki Kurayı Seb'a mukavelesi ise bunlar arasında en pürüzlü sözleşmeyi teşkil etmekte idi. 1933'de yapılan teftişde, ormandan bu tarihe kadar, sözleşmede yazılı olan kesilecek miktardan daha fazla ağaç kesilmiş olduğu tespit edilerek müteahhitten büyük miktarlara ulaşılan tazminat isteniyordu. Müteahhit de idare aleyhine zarar -ziyan davası açmıştı. Aynı yıl hazırlanan revizyon plânı ile yıllık eta 732 metre kübe inmiş olduğundan artık iktisadi bir işletme uygulaması mümkün değildi. Aynı zamanda siyasi bir güce sahip bulunan müteahhidin mirasçıları Tarım Bakanının şahsına (o sırada bakan Şakir Kesebir'dir) baş vuruyorlar ve bir hal çaresinin teminini bekliyorlardı.

Diğer onyedii sözleşme de, çoğu varlıklı ve siyasi güce sahip kişilerin uhdesinde idi. Ancak, bu zatlar, bir problem yaratmadan, sözleşmelerinin tasfiyesini kabul ettiler. Zaten, o yıllarda dünyayı kasıp kavuran genel buhran sebebiyle sözleşmelerin çoğu, kredi veren bankaların kontroluna geçmişti. Bankalar da başlarına dert olan sözleşmelerin bir an evvel tasfiye edilmelerini, içtenlikle istiyorlardı.

Yine o yıllarda mevcut çalışır haldeki kereste fabrikaları da tespit olunmuştu. Bunlar toplam olarak muhtelif kapasitede 65 katrak ile çalışan ve ülkenin dört bir tarafına yayılmış bulunan 28 fabrika ve bir o kadar küçük imalâthane idi. Su ile çalışan hizarlar, o yıllarda hemen hemen çok mahdut sayıda idi. Yeni ormancılık rejiminde, memleket ihtiyacı da göz önünde tutularak bu tesislerin tomruk ihtiyacının karşılanması gerekiyordu.

Ağaçlandırma çalışmalarına gelince 1914'de İzmir'de 1926'da Ankara'da kurulmuş bulunan iki fidanlık ile Bahçeköy Orman Mektebi fidanlığı, ihtiyaca yetmeyecek kadar küçük çapta idiler. Genişletilmesi için girişimlere başlanmıştı. 1937'de Florya'da 1938'de Tarsus'da kurulan iki fidanlık o çevrelerde yapılacak ağaçlandırmalar için tesis olunmuşlardı. Genel ihtiyaca herhangi bir katkıda bulunmaları mümkün değildi. Yapılan incelemeler sonunda Sivas, Eskişehir, Çankırı ve Elazığ'da dört fidanlığın genel ağaçlandırma ihtiyacını karşılamak amacı ile hemen kurulması kararlaştırıldı ve uygulamaya geçildi. Konya çevresi için Ereğli'de, kavakçılık amaçlı bir fidanlığın kurulması öngörülüyordu ki sonradan bu da sağlandı.

Genel Müdürlüğün başta gelen konularından biri de bir an evvel «Orman İşletmeciliği» ne yönelmekti. 1937'de ilk kurulan orman işletmesi, o zamanki adı ile revir âmirliği, Safranbolu'nun Karabük istasyonunda kurulmuştur. Ormanca zengin, işletilmeye ve istihale elverişli, çevresinde bir kaç kereste fabrikası bulunduğundan müşterisi hazır ve uygun şartlar mevcut idi. Beş evlik bir durak yeri ve Safranbolu'nun istasyonu olan Karabük'de o sırada Demir - Çelik Fabrikalarının tesisine girilmiş, fabrikanın hemen çevresinde de gerek Sümerbank lojmanları, gerekse özel teşebbüsün yapmakta olduğu binalar yükselmeye başlanmıştı. İşletmenin revir âmirliğine Muzaffer Yener atandı ve kendisine ilk ağızda 110.000 lira döner sermaye verildi. Atılğan ve girişken Yener, hemen çalışmaya başladı. Amenajman planlarına göre Keltepe ve Büyükdüz ormanlarından yıllık 24.000 metre küp eta tespit edilmişti. İlk işletme, hemen o yıl üretime başladı ve kısa bir sürede gelişip güçlendi.

İkinci işletmemiz, yıllardan beri Orman Mektebinin, bir bakıma tatbikat ormanı olarak çalıştırdığı Belgrat Ormanında kurulmuştur. Bu revire de yirmi bin lira döner sermaye gönderilip hocalarımızın idaresine teslim edildi.

Bunları takiben 1938'de Dursunbey Reviri, Nazım Batur'un idaresinde açıldı. Batur, bu işletmeyi kısa zamanda kurup üretime başladı ve en iyi işletmelerimizden biri haline getirdi. Aynı yıl Eskişehir'de Çatacık, reviri kuruldu ve Belgrat işletmesi genişletilerek Büyükdere revir âmirliği haline getirildi. Böylece 1938 sonunda işletme sayısı dört oldu. Bu dört revir, işletmecilik tatbikatı için adeta bir staj yeri oldu. Yeni kurulan işletmelere, burada çalışan ve işletme faaliyetleri ile haşır neşir olan bölge şefleri, revir âmiri olarak atanmaya başlandı. İşte böylece bugünkü orman işletmelerinin çekirdeği kurulmuş oldu.

İlerici her harekette olduğu gibi ormancılığımızın bu gelişmeleri de «halkın yararlarına aykırı olduğu» ileri sürülerek için için kaynayan menfi propagandalar başlamıştı. Öte yandan Devletimizin kurucusu ve o günlere kadar bütün atılımların öncüsü ve yaratıcısı Atatürk'ün hastalandığı şayiaları yayılıyordu. Nitekim Hükümet, ilk defa 30 Mart 1938'de Ulu Önderin hastalığı hakkında millete bir tebliğ yapmıştı. Henüz pek yeni olan inkılapların, reformların korunması için birlik ve beraberliğe ihtiyaç vardı. Atılımlar, bir ölçüde yavaşlamış ve bütün gayretler o günlerin «Hatay Davası» na teksif edilmişti. Bu arada ormancılık reform kanunlarının, bir huzursuzluğa kaynak olmaması için dikkat ve özen gösteriliyordu.

Yukarda kısmen değindiğim Rize «Kuray Seb'a» ormanı mukavelesinin varisleri, hükümetteki değişiklikten cesaret alarak, sözleşmeye uygun şartlar eklenmesi için Ziraat Vekili nezdinde teşebbüslere girişmişlerdi. Yeni Tarım Bakanı (Faik Kurdoğlu) isteklerinin incelenmesi için müteahhidin dilekçesini, Orman ve Teşkilat Kanunları gereğince orman işlerinde icraat için tek yetkili Devlet organı olan Orman Genel Müdürlüğü'ne intikal ettirdi. Orman Fen Heyetinde görüşülüp red olunan bu istekler, bardağı taşıran damla olmuştur, kanısındayım. 2 Haziran 1938'de Fahri Bük Genel Müdürlükten alınarak Fen Heyeti Başkanlığına atandı. Teşkilat Kanunumuzun, meslek müntesibi olmayı şart koşan 10. maddesi ilga edilip genel müdürlüğe meslek dışından Hüsnü Yaman 25.7.1938'de atandı. İki orman müfettişliğine de meslek dışından iki zat getirildi. Böylece, ormancılığın meslek tesanüdünün bir ölçüde fireleneyeceği, umulmakta idi. Bakan Faik Kurdoğlu'nun ön-

cülüğünde toplanan «Birinci Köy ve Ziraat Kalkınması Kongresi» nde bu zıdlaşmaların izleri görüldü. Bereket versin, geriye dönük ve duraklama hevesleri, çabuk atlatıldı. 1939'un ilk günlerinde Muhlis Erkmen tekrar Tarım Bakanlığı'na getirildi. 3 Nisan 1939'da Fahri Bük Genel Müdürüğe atanarak geçici bir süre için duraklayan gelişme yarışı tekrar canlandı.

1 Eylül 1939'da İkinci Cihan Harbi patlak vermişti. Bu harbin dışında kalmayı başaran ülkemiz, kapalı ve otonom bir ekonomik düzen içinde bütün ihtiyaçlarını karşılamak durumunda idi. Orman işletmelerinin gelikmesi açısından uygun bir ortam, kendiliğinden meydana gelmiş bulunuyordu. İşletmeler birbirini takiben kurulmaya başlandı. O yıl Artvin, Daday, Düzce, Giresun ve Adana revirleri işletmeye açıldı. 1940'da Zonguldak kömür havzasının maden direği ihtiyacının karşılanması görevi, Ormancılığa düşüyordu. Çoğu bu amaçla olmak üzere Bolu, Devrek, Sinop, Adapazarı, Hendek, Koyulhisar, Ankara ve Zonguldak revirleri işletmeye açıldı ve eski revirlerin de çalışma sahaları genişletildi.

1943 yılına kadar yeni bir duraklama devresinden sonra Nazım Batur'un öncülüğünde orman işletmeleri bütün ülkemize yaygın tek devlet işletmeciliği olarak gerçek mevkilerini almışlardır. O günden bu güne işletme merkezi, sayısı ve kadrolaşma bakımlarından değişmeler oldu. Fakat o atılgımlı ve ilerici ruh daima hükümran kaldı.

Konferansımı, ister istemez kendimden bahsederek bitireceğim.

Ormancılık mesleğinde şube müdürü ve müfettiş olarak vazife aldığım sürece tatlı ve zevkli, bazen düş kırıklığı yaratan bir yol izleyerek 1946'ya kadar çalıştım. Bana verilen görevler için günün şartlarına göre sür'atle karar verip uygulamayı gerektiren sorumluluk yüklü dönemler oldu. Gücümün yettiği ölçüde hepsini yapmaya gayret ettim. İki defa mesleğimi, Cumhurbaşkanımız nezdinde temsil etme durumu ile karşılaştım. Teveccühlerine mashar oldum. Beni, özel trenlerinde refakatlerine almak suretiyle mülkâfatlandırıp cesaret verdiler.

İkinci Cihan Harbi döneminde Zonguldak kömür havzamızın maden direği ihtiyacının karşılanması görevi, bir müddet, tam yetki ile bana verilmişti. 1939'dan 1943 sonuna kadar bu işte çalıştım. Harbin ve iki muhasım tarafım uyguladığı sıkı ablukanın yol açtığı güçlüklerle rağmen, orman işletmelerindeki revir âmirleri ile bölge şefleri arkadaşlarımla sınırsız çaba ve destekleri sayesinde, bu ihtiyacın eksiksiz karşılanması mümkün oldu. Meslekdaşlarıma minnetim sonsuzdur. Şimdi çoğu ile emekli ormancılar çatısı altında dostluğumuz devam ediyor.

Son hizmetim, Kızılcahamam Örnek İşletmesi'nin kurulmasında geçti. 1943'de tesisine başlanan bu işletme başlangıçta çok geniş bir orman sahasına sahip bulunuyordu. Bolu ve Çankırı illerinden bazı bölümler de hududuna dahil edilmişti. İlk revir âmiri Fikri Atmaca, ileri bir görüşle işletme merkezi için Kızılcahamam, yakınında geniş bir arazi sağlamıştı.

Müfettişlik uhdemde kalmak şartı ile Kızılcahamam Örnek İşletmesini kurmak görevi bana verildi. Altı bölgeden oluşan bu işletmeden Çamkoru bölgesinde (asıl adı Akçaderbent) örnek bir bölge kurulması kararlaştırıldı. Nisan 1944'de bu işe başladım. İşletme merkezi ile bölgenin kuruluş planından, inşa edilecek hizmet binalarına ve lojmanlara kadar bütün planların hazırlanmasında çalıştım. O günler-

de Orman Fakültesi öğrencilerine örnek olarak gösterilen bu çalışmalar, hükümet erkânınca ve millet vekillerince de sık sık ziyaret edilir ve izlenirdi. 21 Temmuz 1944'de ormanların ve ormancılardan dostu ve destekleyicisi aziz Cumhurbaşkanımız İsmet İnönü gelerek tesislerimizi inceledi. Bu gezilerinde bana gösterdikleri tevaccühü, daima kıymetli bir hatıra olarak anarım. Onun için sizlere de aktarmak istedim.

Ağustos 1944'de yeniden silah altına davet edildim. İşletmeyi en kıdemli meslekdaşım Hasan Gürsan'a devrederek görevimden ayrıldım.

Meslek içi sürtüşmeler, anlaşmazlıklar, belki de rekabet duyguları yüzünden, ben askerde iken müfettişlikten alınmama çok üzülmuştüm. Terhisten sonra da pasif durumda beklemek, mizacıma uymadı. 1924'den beri tanıdığım, hocam Hatiboğlu'ndan, daima mesleğimin hayrına ve yücelmesine hizmet etmek şartı ile izin alarak Mayıs 1946'da ayrıldım.

Toplamı on altı yıl süren ormancılık hayatımda, «atılımcılar ve ilericiler» arasında yer almaya özen gösterdim. Ayrıldıktan sonra da meslek sevgisini, kalbimde daima canlı tuttum.

İşte bu duygularla şimdi sizlere, ormancılığımızın bir dönemini anlatmak şerefini kazanmış bulunuyorum.

Hepinizi sevgi ve saygı ile selamlarım.

K A Y N A K L A R

TÜRKİYE ORMANCILIĞI İLE İLGİLİ TARİHİ VESİKALAR, 1948. Derleyen Halil Kutluk, Orman Genel Müdürlüğü Yayını.

TÜRKİYE'DE ORMAN POLİTİKASI (DÜN), 1979. Yücel Çağlar, Çağ Matbaası.

TÜRKİYE'DE ORMANCILIK YÜKSEK ÖĞRETİMİ (Tarihçe ve Albüm), 1978. Mesut Erden, Gürpınar Matbaası, Adana.

İZMİR İKTİSAT KONGRESİ, 1982. Prof. Dr. A. Afet İnan, Türk Tarih Kurumu Yayını.

ATATÜRK HAKKINDA HATIRALAR VE BELGELER, 1959. Prof. Dr. A. Afet İnan, Türkiye İş Bankası Yayını.

ORMANCILIK TEŞKİLATI YÖNETİCİLER ALBÜMÜ, 1983. Orman Genel Müdürlüğü Yayını.

CUMHURİYETİMİZİN ELLİNCİ YILINDA ORMANCILIĞIMIZ, 1973. Orman Genel Müdürlüğü Yayını.